

W roku 2022 rządy nadal osłabiały demokrację

12 maja 2023

21 lutego 2023 r. Liberties opublikowało czwarty doroczny raport na temat praworządności. Civil Liberties Union for Europe (Liberties) to grupa zajmująca się wolnościami obywatelskimi z siedzibą w Berlinie, zrzeszająca 18 organizacji członkowskich z całej UE, prowadząca kampanie poświęcone prawom człowieka i prawom cyfrowym, w tym praworządności, wolności mediów (w tym SLAPP), prywatności, reklamie ukierunkowanej, sztucznej inteligencji oraz masowej inwigilacji.

Jak wynika z „Raportu na temat praworządności z 2023 r.” większość krajów UE podjęła niewielkie wysiłki w celu rozwiązania udokumentowanych problemów z praworządnością, nie naprawiła istniejących niedociągnięć, a nawet pogorszyła sytuację we wszystkich ocenianych obszarach. Wykraczając poza zakres corocznego audytu Komisji Europejskiej w zakresie praworządności, raport Liberties przedstawia najbardziej uderzające wydarzenia dotyczące wymiaru sprawiedliwości, korupcji, wolności mediów, mechanizmów kontroli i równowagi, przestrzeni obywatelskiej i systemowych kwestii związanych z prawami człowieka w 2022 r. Raport został opracowany przez 45 organizacji praw człowieka w 18 krajach UE i jest jak dotąd najbardziej dogłębnym „pomocniczym sprawozdaniem” dotyczącym praworządności przeprowadzonym przez niezależną sieć ds. swobód obywatelskich w UE.

Węgry i Polska pozostają najgorszymi winowajcami w kwestii praworządności. Choć UE uruchomiła swój nowo utworzony mechanizm warunkowości, aby wstrzymać fundusze Węgrom, nie przyniosło to jeszcze rzeczywistej poprawy. Podobnie, reformy negocjowane z Polską w zamian za uwolnienie unijnych środków na odbudowę po pandemii koronawirusa doprowadziłyby jedynie do

niewielkich usprawnień, które nie uwolniłyby sędziów od kontroli politycznej. Rządy te nadal wdrażają szereg środków mających na celu centralizację władzy, uciszenie przeciwników, kontrolowanie opinii publicznej i uniknięcie przegrania nadchodzących wyborów.

Wczesne sygnały ze strony nowych rządów utworzonych we Włoszech i Szwecji w 2022 r. wskazują na ryzyko, że jeśli mechanizmy kontroli i równowagi nie zostaną utrzymane, rządzące koalicje mogą zwrócić się w stronę autorytaryzmu. Potwierdza to na przykład fakt, że retoryczne ataki na organizacje pozarządowe i media ze strony tych dwóch nowych rządów już znacznie się nasiliły. Kraje te mają jednak silne, niezależne instytucje, które doraźnie są w stanie zapobiec autorytarnym zapędom władz na skalę Węgier i Polski.

Natomiast wydarzenia w Słowenii od czasu zmiany skrajnie prawicowego rządu pokazują, że kraje mogą zadbać o naprawę swoich demokracji. Widzieliśmy na przykład kroki podejmowane w celu przywrócenia niezależności instytucji, takich jak nadawcy publiczni, a także wypłacane odszkodowania obywatelom bezprawnie ukaranym grzywną za protesty pod rządami poprzedniego skrajnie prawicowego rządu.

Podczas gdy sytuacja w państwach członkowskich nadal nie zmierza w dobrym kierunku, UE odniosła mieszane sukcesy w kwestii wywierania pozytywnego wpływu na swoich członków. W obliczu wojny Rosji z Ukrainą UE zdecydowała się na podjęcie bardziej stanowczych działań przeciwko Węgrom (które izolowały się politycznie wspierając Rosję) niż Polski (która zadała sobie wiele trudu, by wesprzeć Ukrainę), choć nawet wtedy Rada osłabiła propozycję Komisji w ramach mechanizmu warunkowości w zamian za wycofanie przez Węgry weta w sprawie pomocy dla Ukrainy. Szokujące ujawnienie skandalu korupcyjnego Katargate, które wstrząsnęło Parlamentem Europejskim, prawdopodobnie zaszkodziło wiarygodności i pozycji moralnej UE, która będzie musiała zdobyć poparcie społeczne dla ochrony praworządności, zwłaszcza gdy obejmuje to środki, których przewagę mogą

wykorzystać autorytarni przywódcy, jak na przykład cięcia w funduszach unijnych.

Balazs Denes, dyrektor wykonawczy Civil Liberties Union for Europe (Liberties) powiedział: „Rządy europejskie powinny zdać sobie sprawę, że nie dbając o swoje demokracje, torują drogę ekstremistycznym politykom, którzy nie zawahają się zburzyć całego systemu. Pomimo tego, że Bruksela dała się szantażować w celu podjęcia pólśrodków, chcemy, aby UE w pełni wykorzystwała mechanizm warunkowości zarówno wobec reżimu polskiego, jak i węgierskiego. Fundusze muszą zostać wstrzymane na takim poziomie, który nie pozostawi Orbanowi i Kaczyńskiemu innego wyboru, jak tylko przywrócić demokrację ich obywatelom, ponieważ Polska i Węgry potrzebują UE, aby poradzić sobie ze skutkami inwazji Rosji na Ukrainę”.

W wielu krajach dziennikarzom trudniej było wykonywać swoją pracę. Rządy Polski i Węgier nadal wykorzystywały swoich publicznych nadawców do rozpowszechniania propagandy, a na Słowacji i w Szwecji rządy zagrażały niezależności mediów. W wielu krajach niewielka liczba osób nadal jest właścicielem większości prywatnych mediów, co pozwala jej wpływać na to, co słyshy opinia publiczna. Taka sytuacja ma miejsce na przykład we Włoszech, Niderlandach, Czechach, Francji i Słowenii. W Bułgarii, Chorwacji, na Węgrzech, we Włoszech, w Niderlandach i w Polsce dziennikarze próbujący informować o korupcji byli nękani procesami sądowymi (SLAPP). W Bułgarii, Chorwacji, Czechach, Estonii, Francji, na Węgrzech, w Niemczech, Irlandii, Włoszech, Niderlandach, Polsce, Rumunii, Szwecji i Hiszpanii reporterzy byli atakowani słownie i fizycznie zarówno przez opinię publiczną jak i rządzących. Jednym z wyróżniających się pozytywnych wydarzeń jest to, że nowy rząd Słowenii rozpoczął serię reform mających na celu odpolitycznienie mediów publicznych i przywrócenie im niezależności po przejęciu ich przez poprzedni skrajnie prawicowy rząd.

W 2022 roku na wielu przykładach mogliśmy zobaczyć, że sądy

nie są w stanie wykonywać swojej pracy. W Bułgarii, Czechach, Niemczech, na Węgrzech, w Polsce, na Słowacji i w Hiszpanii niektórzy politycy mieli wpływ na wybieranie, awansowanie i dyscyplinowanie sędziów. Presja polityczna wywierana na sędziów była widoczna także na Węgrzech i w Polsce, którzy dodatkowo w 2022 r. stanęli w obliczu kolejnych kampanii oszczerstw. Odkryliśmy również, że władze niewiele robią, aby ułatwić ludziom korzystanie z sądów. W Belgii, Chorwacji, Estonii, Francji, Niemczech, Włoszech, Irlandii i Polsce rządy nie przeznaczają wystarczających środków na systemy sądowe. Oznacza to, że uzyskanie decyzji zajmuje nieracjonalnie dużo czasu, ponieważ na przykład nie ma funduszy na zatrudnienie wystarczającej liczby sędziów.

Raport wykazał, że zasady i mechanizmy stworzone przez wiele rządów były zbyt słabe, aby powstrzymać korupcję. Chociaż na Węgrzech rząd wprowadził pewne powierzchowne usprawnienia w celu zabezpieczenia funduszy naprawczych po COVID-19 i funduszy strukturalnych, kraj wciąż zmaga się z głęboką korupcją. W Czechach i Niderlandach opinii publicznej bardzo trudno jest dowiedzieć się, z którym przedsiębiorstwem rząd podpisuje kontrakty. We Francji i Chorwacji rząd zawiera umowy z biznesowymi sojusznikami, podczas gdy w Belgii i Irlandii mechanizmy utworzone w celu zwalczania korupcji nie otrzymały zasobów potrzebnych do wykonywania swojej pracy. Wiele krajów, jak na przykład Niderlandy i Chorwacja, nie zapewniło również sygnalistom poziomu ochrony wymaganego przez nową dyrektywę UE, a Bułgaria, Czechy, Estonia, Włochy, Słowacja i Hiszpania nadal nie przyjęły odpowiednich przepisów krajowych.

W 2022 r. wiele rządów utrudniło organizacjom społeczeństwa obywatelskiego non-profit przetrwanie i wykonywanie swojej pracy. Szereg krajów, jak na przykład Czechy, Francja, Niemcy, Niderlandy i Hiszpania, utrzymało, wprowadziło lub zaproponowało nowe przepisy, które albo dawały rządowi większe uprawnienia do rozwiązywania organizacji pozarządowych, albo celowo nie określały, jakie działania mogą prowadzić nie

ryzykując zamknięciem lub utratą statusu pożytku publicznego. W ten sposób zmniejszano prawdopodobieństwo, że organizacje pozarządowe będą zabierać głos w sprawach, o których politycy woleliby nie rozmawiać. Byliśmy również świadkami kampanii oszczerstw i nękania organizacji pozarządowych w Chorwacji, Francji, Niemczech, Irlandii, Włoszech, Słowenii i Szwecji. Były one szczególnie widoczne w przypadku organizacji działających na rzecz ochrony migrantów i osób przeciwdziałających zmianom klimatycznym. Kilka krajów wykorzystało również swoje uprawnienia do ograniczenia prawa do protestu, zwłaszcza w stosunku do osób wzywających do działań w sprawie zmian klimatycznych, np. w Belgii, Estonii, Francji, Niemczech, Włoszech, Niderlandach czy Szwecji. W niektórych przypadkach władze działały na podstawie uprawnień utworzonych w celu radzenia sobie z pandemią, które nadal obowiązują.

Niektóre rządy wciąż atakują określone grupy społeczne. Często jest to narzędzie mające na celu odwrócenie uwagi opinii publicznej od ich własnych niepowodzeń w rozwiązywaniu aktualnych problemów poprzez obwinianie za ciężkie czasy kogokolwiek poza politykami posiadającymi uprawnienia decyzyjne. W 2022 r. obserwowaliśmy ciągłe ataki słowne oraz często środki ograniczające i karne wobec osób migrujących (w Chorwacji, Estonii, Francji, Niemczech, na Węgrzech, we Włoszech, w Irlandii, na Litwie, w Słowenii i Hiszpanii), mniejszości etnicznych (Bułgaria, Francja, Szwecja) oraz osób LGBTIQ (Czechy, Węgry, Irlandia i Słowacja).

W ostatnich latach rządy nadużywały i nadal nadużywają przyspieszonych procedur i nie udostępniają informacji opinii publicznej. W kilku krajach jest to pozostałość po pandemii, kiedy to rządy przyspieszyły proces tworzenia nowych przepisów i polityk, aby móc szybko reagować w celu ochrony zdrowia publicznego. W niektórych przypadkach wygląda to na celową próbę powstrzymania obywateli przed zabieraniem głosu. Takie problemy odnotowaliśmy w Chorwacji, Czechach, Francji,

Niemczech, Irlandii, na Węgrzech, w Rumunii i na Słowacji. W 2022 roku stwierdziliśmy, że wiele krajów nie zapewniło swoim instytucjom niezależności, zasobów ani uprawnień potrzebnych do wykonywania ich zadań, na przykład do upewnienia się, że rządy przestrzegają właściwych zasad podczas stanowienia prawa. Tak było w Belgii, Bułgarii, Chorwacji, Czechach, Francji, Niemczech, na Węgrzech i w Irlandii. We Włoszech rządy wydają się niezdolne lub niechętne do utworzenia niezależnej instytucji, której zadaniem byłoby promowanie i ochrona praw człowieka.

Po raz czwarty od początku 2019 roku Liberties publikuje roczny raport na temat praworządności. Oprócz zestawienia raportów poszczególnych krajów sporządzonych przez organizacje członkowskie i partnerskie, raport zawiera przegląd ogólnych trendów w zakresie praworządności w UE opracowany przez Liberties. Sformułowano w nim również szczegółowe zalecenia skierowane zarówno do rządów krajowych, jak i instytucji UE, dotyczące sposobów usunięcia niedociągnięć stwierdzonych w każdym z omawianych obszarów, a także zasugerowano, w jaki sposób Komisja Europejska mogłaby poprawić wpływ swoich działań monitorujących.

Wykraczając poza zakres corocznego audytu Komisji Europejskiej w zakresie praworządności, raport Liberties przedstawia najbardziej uderzające wydarzenia dotyczące wymiaru sprawiedliwości, korupcji, wolności mediów, mechanizmów kontroli i równowagi, przestrzeni obywatelskiej i systemowych kwestii związanych z prawami człowieka w 2022 r., opracowane przez 45 organizacji praw człowieka w 18 krajach UE. Raport jest jak dotąd najbardziej dogłębnym „pomocniczym sprawozdaniem” dotyczącym praworządności przeprowadzonym przez niezależną sieć ds. swobód obywatelskich w UE. Należy zwrócić uwagę, że nie wszystkie zaangażowane organizacje zebrały informacje dotyczące wszystkich obszarów objętych raportem.

Raport podsumowuje informacje zebrane w 18 krajach członkowskich UE przez 45 organizacji ochrony praw człowieka,

a mianowicie:

- Liga Praw Człowieka (Belgia);
- Bułgarski Komitet Helsiński (Bułgaria);
- Centrum Badań nad Pokojem (Chorwacja);
- Liga Praw Człowieka, Glopolis (Czechy);
- Estońskie Centrum Praw Człowieka (Estonia);
- Vox Public (Francja);
- Society for Civil Rights GFF, FragDenStaat, LobbyControl (Niemcy);
- HCLU Węgierski Związek Swobód Obywatelskich (Węgry);
- Irlandzka Rada Swobód Obywatelskich, Irlandzki Kongres Związków Zawodowych (ICTU), Szkoła prawa w Dublinie (Trinity College), Irlandzka Rada ds. Imigrantów (ICI), Inclusion Ireland, Intersex Ireland, Community Law and Mediation, Justice for Shane, Mercy Law Resource Centre (MLRC), Irlandzka Fundacja na rzecz Reformy Więziennictwa (IPRT), Krajowy Związek Dziennikarzy, Age Action Ireland, Irlandzka Sieć Przeciwko Rasizmowi (INAR), Outhouse, Irlandzki Ruch Wędrowców (ITM), Pavee Point, Free Legal Advice Centres (FLAC), Mental Health Reform (Irlandia);
- Associazione Antigone, Włoska Koalicja na rzecz Praw Obywatelskich i Swobód (CILD), A Buon Diritto Onlus, ASGI Stowarzyszenie Studiów Prawnych nad Imigracją, Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa (OBCT) (Włochy);
- Instytut Monitorowania Praw Człowieka (Litwa);
- Niderlandzki Komitet Helsiński, Free Press Unlimited, Transparency International Netherlands (Niderlandy);
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka (Polska);

- Stowarzyszenie na rzecz obrony Praw Człowieka w Rumunii – Komitet Helsiński, Apador-CH (Rumunia);
- Via Iuris (Słowacja);
- Peace Institute – Institute for Contemporary Social and Political Studies (Słowenia);
- Rights International Spain RIS (Hiszpania;)
- obrońcy Praw Obywatelskich, Międzynarodowa Komisja Prawników (Szwecja).

Na podstawie:

Źródło: Liberties.eu